

II.

Udtog

af 10 Aars

meteorologiske Jagttagelser

paa Eger,

af

Hans Strøm.

11
Hof

1800

meteorologische Beobachtungen

von Carl

von Göttingen

Efter Udgivelsen af 12 Mars metheteorologiske Jagttagelser paa Søndmør, i et Udtog, som er indrykket i det Kjøbenhavnske Videnskabers Selskabs Skrifter 11te Volume, er jeg stedse siden vedbleven med slige Jagttagelser, endog efter min Forskyttelse til Eger, og dette nærværende Udtog er da en Frugt deraf. Methoden er her den samme, som jeg der har beskrevet den, og jeg derfor ikke vil igjentage. Instrumenterne ere og effen de samme, nemlig et Thermometer, kjøbt fra Göttingen og indrettet efter Fahrenheits Scala, og Barometret sammesteds fra, men forsynet med et nyt Glasrør, da det første gik i Stykker, som paa foranførte Sted er erindret, og maatte ved min Ankomst her fyldes med nyt Qvægsølv, da det forrige løb ud paa Rejsen. Med dette er dog ikke skeet med den Accurateesse, at det jo staaer 1 Linie omtrent for lavt, som jeg siden har mærket, og samme Linie maatte da regnes til, naar Jagttagelserne skulde blive accurate og vise den rette Standpunct. I Beregningen har jeg ligesom tilforn fulgt den franske Inddeling i Tomer og Linier. Af Mangel paa et beqvemt Sted at hænges mit Thermometer paa, kan og den Fejl være indløben, at det højeste Sommer ikke har været ganske frit for Solstraalernes Refraction ved Middag, eller en Time derefter, og at jeg derfor vel undertiden kan have regnet et par Linier for meget; men til andre Tider ere Jagttagelserne fuldkommen paalidelige, da det bestandig har hængt i Skygge og frie Luft. Det øvrige jeg har at anmærke, bestaaer i følgende:

1ste Bind. B Ta.

Ta-

Barometers og Thermometers højeste og
fra 1782

		Baro-
1782.	højeste Stand	1 Januar
	nederste Stand	20 October
1783.	højeste Stand	4 og 5 December
	nederste Stand	9 Februar
1784.	højeste Stand	19 October
	nederste Stand	3 December
1785.	højeste Stand	12 Februar
	nederste Stand	26 September
1786.	højeste Stand	22 Februar
	nederste Stand	15 September
1787.	højeste Stand	26 Jan. og 22 Febr.
	nederste Stand	3 Martii
1788.	højeste Stand	25 November
	nederste Stand	4 November
1789.	højeste Stand	5 og 6 Januar
	nederste Stand	16 Februar
1790.	højeste Stand	21 Januar
	nederste Stand	15 December
1791.	højeste Stand	21 Januar
	nederste Stand	28 November

belle I.
 nederste Stand for hvert Aar
 til 1791.

meter.	Thermometer.	
28 Tom. 6 Linier	24 Julii	81 Grad.
26 Tom. 8 Linier	1 Januar	$\frac{0}{32}$ Grad.
28 Tom. 5 Linier	16 og 17 Julii	87 Grad.
26 Tom. $9\frac{1}{2}$ Linier	29 December	$\frac{0}{24}$ Grad.
28 Tom. 10 Linier	4 Junii	85 Grad.
26 Tom. 7 Linier	30 Januar	$\frac{0}{17}$ Grad.
28 Tom. 10 Linier	28 Julii	80 Grad.
26 Tom. 9 Linier	9 Januar	$\frac{0}{28}$ Grad.
28 Tom. 7 Linier	20 Junii	88 Grad.
26 Tom. $7\frac{1}{2}$ Linier	4 Januar	$\frac{0}{26}$ Grad.
28 Tom. 5 Linier	11 Junii	75 Grad.
26 Tom. 10 Linier	20 December	$\frac{0}{19}$ Grad.
28 Tom. 6 Linier	17 Junii	88 Grad.
27 Tom. 0 Linier	21 Februar	$\frac{0}{27}$ Grad.
28 Tom. $8\frac{1}{2}$ Linier	16 Junii	87 Grad.
26 Tom. $11\frac{1}{2}$ Linier	21 Februar	$\frac{0}{34}$ Grad.
28 Tom. 6 Linier	1 Junii	84 Grad.
26 Tom. 10 Linier	19 December	$\frac{0}{30}$ Grad.
28 Tom. 6 Linier	18 Junii	87 Grad.
26 Tom. 10 Linier	6 December	$\frac{0}{7}$ Grad.

Af denne Tabelle seer man, at Barometrets højeste og nederste Stand som tiest indfalder i Vinter: Maa- nederne Januar og December, men og undertiden i de første Vaar- og sidste Høst: Maa- neder.

Saa voldsomme og idelig afvejlende ere dets For- andringer ikke her, som Nordenfields; men at de dog undertiden kan være mærkelig store, sees deraf, at det 1782, fra 29 Maj om Morgenen, til anden Dags Morgen, faldt fra 27 Tom. 11 Linier, til 27, 7; og tværtimod steg den 16 og 17 Junii samme Aar, fra Morgen til Aften fra 27, 9, til 28 Tommer, og Morgenen efter til 28, 2.

Den største Højde det i min Observations-Tid har steget til, er 28 Tom. 10 Linier, som sees for 1785; men efter de Observationer, som Hr. Abraham Pihl (nu Sognepræst til Wang) ved min Ankomst hid holdte paa Buskerud, steg det 1780 den 20 December til 28 Tom. 11 $\frac{1}{2}$ Lin., altsaa paa en $\frac{1}{2}$ Linie nær saa højt som det kan stige. Dets dybeste Fald er derimod 26 Tom. 7 Linier. Til 25 Tom. er det altsaa her ikke kommen, og paa Søndmør ikke heller i 12 Aar mere end 3 gange, da det eengang faldt til 25 Tom. 4 Lin., som er den mindste Højde, jeg har obserberet. (See mine 12 Aars meteorologiske Observationer paa Sønd- mør). Om Reglerne for dets Falden og Stigen fore- kommer noget mere i 3die Afdeling.

Angaaende Thermometret, da viser Tabellen, at den største Varme er indfalden i Junii og Julii, og i den første af disse Maa- neder oftere, end i den sidste, som dog gemeenlig medbringer bestandigere varmt Vejr og mindre Nattekulde, end hin. Derimod har man havt den største Kulde i Januar og December, underti- den og i Februar.

Den største Varme, jeg har observeret, var den 20 Junii 1786, da den steg til 88, eller i det mindste til 87 Grader; desuagtet havde man i dette Aar ikke saa vedholdende Varme som 1788, og end mere 1783, da Thermometret i Julii Maaned, endog om Natten, ofte stod over 70 Grader. Den største Kulde havde man derimod, deels den 1 Januar 1782, da det faldt mod Dagen, og stod Klokken 10 Formiddag paa $\frac{2}{32}$ (som paa Reaumur's Thermometer gjør $29\frac{1}{2}$ Grad), og paa Kongsberg paa $\frac{0}{34}$ Grad, deels og endnu mere 1789 den 12 Januar, da det her stod paa $\frac{0}{34}$, det er 34 Grad under Frigus Salis Ammoniaci, altsaa 2 Grader under Fahrenheit's Scala; det synes altsaa, at Fahrenheit, da han indrettede sit Thermometer, ikke har forestillet sig en saa høj Grad af Kulde, eller og at han kun har taget det italienske, men ej det nordlige Clima i Overvejelse.

Hvor hastig Varmen kan tiltage, saaes især i Febr. 1783, da man den 16de fra Klokken 10 om Aftenen til Middag den 17de havde 50 Graders Forskjel i Varme. Hvor hastig Kulden kan aftage, saaes ligeledes den 9 Januar 1785, da man paa een Dag havde 58 Graders Forskjel i Kulde, og ligeledes 1782 den 1 Januar, da man fra Klokken 10 Formiddag til den 3die Klokken 5 Eftermiddag, havde 68 Graders Forskjel.

Den strenge Kulde udenlands 1784 blev her ikke synderlig fornummet, da Kulden i December, Januar og Februar ikkun 15 à 16 gange stod under Punctum Frigoris Salis Ammoniaci, og ikkun eengang gif til $\frac{0}{15}$. Fra Lemberg i Polen berettes, at der den 27 Julii 1785 faldt en overordentlig Kulde og Sne; og fra Italien, at der den 28 Julii var ved Como saa koldt, som midt paa Winteren, og i Savoyen, besynderlig paa Bernhards-Bjerget, laae saa dyb Sne, som man i

Mands Minde ikke kunde erindre sig. Her derimod havde man i samme Aar en varm Sommer. 1787 havde man en ligesaadan Beretning fra Sicilien, at der den 9 Martii faldt en saa stor Mængde Sne, som ingen kunde erindre sig, og ligeledes fra Smyrna, at den 1 Martii i dette Aar laae Bjergene fulde af Sne, og at det fros meget stærkt. Her derimod havde man den hele Vinter liden Sne, og i Martii mildt Veir, med klar Luft, som afveylede med Slud og Regn.

Af Kulden fik Jorden Sprækker med et Slags Nystelse i December 1788, da Marken var næsten bar for Sne og Kulden stærk.

At Vandene kan fryse til Is, medens Thermometeret staaer temmelig højt over Frysepunkten, har jeg i mine forrige Observationer vist, og det samme havde jeg her Exempel paa 1786 fra 22 til 27 April, da der laae Is paa Vandene om Morgenen, uagtet Thermometeret stod paa 38 à 40 Grader.

Tabelle 2.
 Bændenes og Reirfigeters Beskaffenhed i disse 10 Mær for hver Måned, som sees af
 følgende Tabelle.

	N.	O.	S.	V.	NO.	SO.	SV.	NV.	Mær.	Regn.	Bænge.	Snee.	Mærsk.	Storm.	Kolden og Sindh.	Probd Ish.	Bænge.
Januar	72	60	19	21	61	25	11	6	150	9	10	68	44	2	2	25	Bænge.
Februar	65	59	22	32	45	14	6	22	150	2	7	78	54	3	—	28	Bænge.
Marts	68	77	24	38	32	29	8	12	197	8	6	48	26	1	—	38	Bænge.
April	60	63	52	34	27	38	5	13	180	24	9	30	27	2	—	15	Bænge.
Mai	64	66	63	54	15	52	12	28	188	64	8	14	58	—	4	2	Bænge.
Juni	56	47	80	66	12	34	25	10	174	81	10	—	43	1	23	—	Bænge.
Juli	26	44	76	45	11	60	26	9	130	92	18	—	51	2	18	—	Bænge.
August	46	68	48	33	30	62	17	5	160	125	23	—	45	1	19	11	Bænge.
September	45	64	37	65	19	38	17	10	171	79	47	1	45	—	3	35	Bænge.
October	52	71	32	48	59	12	9	9	160	52	29	13	22	3	6	20	Bænge.
November	89	60	22	25	67	8	7	4	151	28	32	62	26	1	2	16	Bænge.
December	74	67	9	23	71	34	1	7	145	5	15	63	25	1	2	13	Bænge.
Summa for alle 10 Mær.	717	737	484	488	452	408	144	135	1966	569	210	390	471	17	79	179	Bænge.

Ved denne TABELLE er at agte, først hvad Windene angaaer, at Side-Windene ere henførte til Hoved-Windene, saasom N til O og NNO til N, derimod NO til N og ONO til NO, hvilket er skeet for at undstye alt for stor Vidtløftighed. For Resten er hele Sagen indbefattet i 16 Rubriquer, af hvilke enhver behøver nogen Forklaring.

1.) Nordenvinden blæser meest i Vinter- og Vaar-Maanederne, om Vinteren, fordi Kulden, og om Vaaren, fordi den optøede Sne, synes at føre dette med sig; den har derfor om Vinteren ofte Sne, og om Vaaren Blæst med klar og skarp Luft i Følge med sig.

2.) Østenvinden hersker meest Vaar og Høst, dog er den rette Østvind ulige sjeldnere, end Sidevindene, som nærme sig til NO og SO, hvilke dog her til Østen, som deres Hovedvind, ere henførte.

3.) Sønden er ikke nogen sædvanlig Wind, men blæser dog meest om Sommeren, mindst om Vinteren, og fører da Tøveir med sig, ligesom Varme om Sommeren.

4.) Vestenvinden indfalder meest i de hedeste Sommerdage, da den medbringer varm, klar og stille Luft, som gjør denne Aarets Tid behagelig, men for medelst sin Tørhed er den ogsaa ofte for Jorden og dens Grøde skadelig. Som tiest er den ellers en Eftermiddags-Wind, som følger paa Østenvinden om Morgen, og kommer deri overeens med den saa kaldte Havgule ved Søehysten Nordensfjelds. Men da den der kommer af Havet, her derimod over store Land- og Fjeldstrækninger, fører den paa visse Tider af Aaret den meste Sne og Regn med sig, men her enten mildt Frost- og Tøveir om Vinteren, eller bestandigt Tørveir med klar Luft om Sommeren. I min Observations-Tid har

det kun eengang regnet med Vestensvind af nogen Betyd-
denhed om Sommeren. Men ellers aldrig.

5.) Nordost er en temmelig sædvanlig Vind, men
indfalder dog meest om Vinteren, da den ofte om-
vexler med Norden, og har ligesom den Sne og Kulde
i Følge med sig. Ligeledes er den om Høsten sædvanlig
nok, naar Vejret er stille og klart.

6.) Sydost afvexler ofte med Østen, helst i de
varme Sommerdage, og har da gemeenlig Tordensstyer
og Regn i Følge.

7.) Sydvest er en af de sjeldneste Vinde, og staaer
ikke længe paa, men afvexler med Sønden eller Vesten.

8.) Nordvest er af alle den sjeldneste, og staaer
ikke gjerne over et Par Dage paa, indfalder ellers
meest om Vaaren og i Begyndelsen af Sommeren, og
er den skarpeste af alle Vinde, med en igjennemtræn-
gende Blæst, som dog har den Nytte, at den renser
Luften fra Regn og Taage.

9.) Klart Vejr er her ulige mere sædvanligt, end
ved Søekysten, som kan sluttes deraf, at af 3650 Da-
ge, som min Observations-Tid bestaaer af, have 1966
havt klart Vejr, i det mindste for den største Deel af
Dagen, naar de øvrige have været snee- eller regnagtig-
e, skyede eller taagede.

10.) Regn har man meest om Sommeren og Hø-
sten, dog med den Forskjel, at Regnen ofte om Som-
meren kan vedvare en Times Tid, og derefter ophøre,
naar den om Høsten kan vedvare hele Dage. Deraf
kommer, som tiest, alt for stor Mangel af Regn om
Sommeren (vissé alt for faustige Sommere undtagen) og
derimod en alt for stor Mængde om Høsten, til Hinder
for Høe- og Kornbjergningen.

11.) Taage, hvorved forstaaes den lave, som be-
dækker Bænde, Floder, Land og Bjerger, er ligeledes
meest

meest almindelig om Høsten, da det Sommeren igjennem opvarmede Land og Vand giver den af sig i større Mængde end ellers, og er da et Forbud paa Regn, naar den opstiger i Lufften, men ikke naar den holder sig lavt, og af Vinden samt Varmen adspredes. Ofte sees den om Sommeren at opstige som en tyk Røg af Vand og Moradsfer, og er da et vist Forbud for Regn. Den subtile Laage, som opfyldte Lufften det meste af Sommeren 1783, var et ganske usædvanligt Særsyn, helst siden den blev fornummet næsten over hele Europa; gemeenlig indfandt den sig med SO, og forsvandt med N, hvorfra maade sluttes, at den kom af Havet. I al den Tid stod Barometeret høit; men om de samme Aar i Island og Sicilien brændende Vulcaner eller noget andet har været den rette Aarsag dertil, deri ere Naturkyndige ikke enige.

12.) Sneee kommer her fra N, NO og O, men falder sjelden i den Mængde for, som efter Mytaar, bliver og da meest bestandig liggende, hvorfor det bedste Føre eller Fart med Kane og Slæde indfalder i Januar og Februar. I min Observations-Tid har man i Junii, Julii og August været fri for den, hvorimod man i Maj har havt den (skisnt i liden Mængde) 13 gange, og i September kun 1 gang. 1785 den 6 og 7 November faldt paa eengang en saa dyb Sneee, som man i Mands Minde ikke har havt.

13.) Blæst indtræffer meest med Sneee og Regn, Vinter og Sommer, dog i ulige Grader, som uden Anometer ikke vel lade sig bestemme, og ofte er der Storm i Havet, som, førend den kommer hid op, saaledes har tabt sin Kraft, at den kun kan ansees for stærk Blæst. Den meste Vindstille indtræffer derimod om Høsten, naar den nordlige og sydlige Luft er bragt i Ligevægt, eller have lige Kræfter mod hinanden.

14.) Storm indtræffer her kun sjelden, og, som tiest, om Natten, da den destomindre har kunnet bemærkes. Den mærkeligste er nok den af VSV, som 1780 den 9 Martii rasede over den hele nordensjældske Søekyst, og hvis lige man i 50 Aar ikke har havt; den samme blev ogsaa her paa samme Tid fornummet, men langt fra ikke i den Grad, ikke heller til nogen Skade.

15.) Torden og Lynild er her ikke meget almindelig om Sommeren, langt mindre høres her Torden om Vinteren, som ved Søekysten ikke er usædvanligt; derimod sees ofte Lynild om Vinteren uden Torden, og om saadan Lynild uden Torden bør det i denne Rubrique paa Tabellen for Vinter-Maanederne anførte, forstaaes. 1782 den 2 April indfaldt stærk Torden og Lynild om Natten, som paa den Tid af Aaret er usædvanligt, hvorpaa fulgte en kold Sommer. Lige det samme skeede den 12 Maj 1787, da derpaa fulgte liden Sommer-Varme og kolde Sommer-Nætter. Indtræffer Torden tidlig om Høsten, er det ligeledes et Forbud, at Sommer-Varmen da vil tage Ende. Hagel kan vel indtræffe om Sommeren, ja endog undertiden om Vinteren, men er dog ikke sædvanlig. 1783 den 25 Julii faldt paa nogle Steder Hagel, af Størrelse som Bassefugler og med mange Kanter, hvorfra Sæden blev beskadiget.

16.) Nordlyset kan hastig opkomme, og lige saa hastig forsvinde, det er derfor langt fra ikke saa ofte antegnet, som det har ladet sig see; ellers sees det nogle Aar meget sjelden, og til andre Tider igjen hele 8 Dage i Ræk, saasom i Januar 1787. Hvad jeg ellers saavel i min Beskrivelse over Søndmor, som i forommeldte metheorologiske Afhandling har sagt om Bleiket (de blege og tynde Skyer man kalder saa) og Nordlyset, at det første er det samme om Dagen, som hint om Natten,

Matten, at Bleiket virkelig kan forvandles til Nordlys, og at de begge, naar de fra Norden strække sig langt hen til den søndre Horizont, altid forkynde Søendevind; dette altsammen har jeg her befundet rigtigt, skjønt ikke saa jevnlig, ikke heller saa kjendelig som ved Søkysten. Barhows Regel, at der paa Nordlys kan følge alle Slags Wind, undtagen NV, har jeg der, skjønt med nogen Tvivl, anført et Par Erfaringer imod, hvorimod jeg her med fuldkommen Visshed har erfaret, at paa Nordlyset har fulgt NV, dog i disse 10 Aar ikke heller mere end 2de gange i Martii og October.

3.

De sædvanligste Vejr = Omskiftelser.

Hvad jeg i mine forrige Vejr = Jagttagelser har sagt om de sædvanlige Vejr = Omskiftelser, ved de hvert Fjerdingaar indfaldende Temperdage, at det Vejr, som da begynder, gemeenlig vedvarer den fjerdedeel af Aaret, ja at man endog nu i hver Maaned har en Forandring af varm og kold, tør og fugtig Luft, og ligesom disse Forandringer indtræffe først eller sidst i Winter, Vaar, Sommer = og Høst = Maanederne, saa holde de ved, eller have et Slags Lighed med hinanden det hele Fjerdingaar igiennem; alt dette gielder ogsaa her, skjønt ikke saa bestandig og kjendelig som ved Søkysten, hvor Luftens Forandringer ere større og kjendeligere. Til Beviis derpaa tjener dette, at man endog i Sommer = Maanederne, for eller efter de varme Dage, faaer nogle kolde igjen, da der endog ofte falder Sne paa de øverste Fjeld = Toppe, som ogsaa her fornemmes, skjønt ikke saa sædvanligt eller alle Aar, som ved Søkysten. Dog forstaaer det sig selv, at denne Regel kan lide Undtagelser, deels af indfaldende Jordskjælv, som

ved Uddampninger bringe Luften af sin Orden, deels af den sydlige Luft's positive eller negative Electricitet, som i første Fald trykker imod, og i det andet giver efter for den nordlige Luft, som Hr. Schulke vel nok har viist i en Afhandling, som kan læses i Samleren 3 P. No. 57.

Hvorvidt man af en større eller mindre Mængde Sne og Kulde om Vinteren kan slutte til Sommerens Beskaffenhed, derom kan maaskee følgende Fortegnelse give nogen Oplysning.

1782 Maadeligt Frostveir om Vinteren med liden Sne, førend i Martii, hvorpaa fulgte afvejlende regnagtigt og klart Frostvejr i April og Maj med kold og fugtig Sommer og Høst.

1783. Havde en temmelig stærk Frost og Sne; Vinter, hvorpaa fulgte koldt Foraars-Wejr, dog med klar Soelskin, som fortærede Sneen, samt en varm og god Sommer tilligemed en lang Høst.

1784. Havde man om Vinteren maadeligt Frostvejr med liden Sne indtil Martii, da den faldt 3 Alen dyb; derpaa folde Foraars-Vinde, som dog tjente til at tørre den alt for fugtige Jord; Sommeren regnagtig med liden Varme og kolde Nætter; Høsten ligeledes regnagtig og kold.

1785. Temmelig stærkt og vedvarende Frostvejr, hvorpaa tilsidst faldt megen Sne. Vaaren kold og tør, Sommeren varm og tør, og Høsten deels mild og regnagtig, deels kold, dog fik man got Indhøstnings-Wejr og bedre Korn, end forrige Aar, men mindre Høe.

1786. Vinteren maadelig kold med liden Sne; Vaaren kold og tør, Sommeren middelmaadig varm, undtagen i Junii, da Varmen var usæd-

- usædvanlig stor, hvorfor meget Korn forbrændte; Høsten fugtig.
1787. Hele Vinteren kold med liden Sne. Vaaren mild med stille Luft, Sommeren afvejlende med Regn og Soelstin, samt maadelig Varme, dog med Natte-Kulde, som om Høsten skadede det Korn, der endnu var grønt.
1788. Vinteren mild med liden Frost og Sne, Vaaren maadelig kold med nordlig og klar Luft; Sommeren varm og frugtebar, og Høsten god.
1789. Vinter-Kulden vedholdende og streng, først med bar Mark, siden bys Sne; den første Deel af Vaaren ligeledes kold, men Sommeren varm med afvejlende Regn og Soelstin; Høsten mild og fugtig, som gjorde, at meget Korn groede paa Størene.
1790. Hele Vinteren ganske liden eller ingen Sne, med idelig afvejlende Frost og Tøveir, Vaaren mild uden Sne og Regn, Sommeren nogenledes varm med idelig afvejlende Soelstin og Regn, ofte ogsaa Blæst og vindig Luft, som meget befordrede Frugtbarheden; Høsten ligeledes, men formedelst Nattekulden stod dog Kornet længe hen førend det blev modnet.
1791. Vinteren afvejlede idelig med Sne og Regn, Frost og Tøvejr; Vaaren var mild, Sommeren maadelig varm og fugtig, og Høsten ligeledes, som gav et almindelig frugtbart Aar.

Det er ellers her og næsten overalt bekjendt, at de sædvanligste Vejr-Dmsfistelser rette sig efter Maanens Forandringer, især Nyet, saaledes, at det Vejr, som da begynder, gjerne vedvarer 8 å 14 Dage, indtil Suldmaane, da det enten begynder paa nyt, eller gaaer om til et andet Slags Vejr. Dette er dog ikke at forstaae

flaae om den Dag da Nyet tændes, men heller om den 3die til 5te Dag efter, som altsaa ere de rette Mærkedage efter den gamle Regel: Prima (dies) secunda nihil, tertia aliquid, quarta quinta qualis, tota luna talis. Denne Regel har jeg i de 120 Maaneder, min Observations-Tid bestaaer af, befundet temmelig rigtig, hvad tørt og fugtigt Veir angaaer, en Snees Maaneder undtagen, som synes at have afvejet fra Regelen, og endda har Barometrets Faldende og Stigende, samt Vindene, i disse Maaneder gemeenlig vedvaret 8 eller 14 Dage efter Nyet, saa at man deraf har kunnet gjøre sig en temmelig vis Regel for de følgende Dage. Jeg har og mærket, at Reglen, hvad klar Luft eller Nederbør angaaer, oftere slaaer ind i Winter- og Sommer-Maanederne, end Vaar og Høst, da Luften er mere genegen til Nederbør, og oftere perturberes af Jordskjælv, som om det ikke altid, i det mindste ikke paa alle Steder ryster Jorden, dog besvangrer Luften med hede Dampe. Desuden kan Luftens større Electrisitet gjøre en Forandring og Undtagelse i Reglen, tog man derfor foruden Barometer et Electrometer til Hielp, er det troligt, at man med endnu større Visshed kunde forudsige Veirliget i ethvert Maanedvarteer, som helst Sommer og Høst for Høe og Korn-Bjergningens Skyld vilde give en ganske betydelig Fordeel.

At anføre andre prognostiske Tegn eller Vejr-Mærker, som tages af Skyernes Gart eller Skikkelse, af Kreaturernes naturlige Drifter, eller andre Forandringer paa Landet eller i Vandet med mere, gaaer jeg her forbi, som noget, hvorom tilforn meget er skrevet baade af mig selv og andre, hvorimod jeg her vil melde noget om de Mærker, som kan tages af Barometrets Fald og Stigen, som nok bliver de sikkerste, naar man veed rigtig at agte derpaa og at gjøre sig deraf de rette Regler.

I Almindelighed veed man, at paa Barometrets Fald kan ventes Nedbør af Regn og Sne, og paa dets Stigen klart Opholdsvejr; men da det ofte hænder, at Luften ved Barometrets Fald kan være klar, og derimod mørk og regnagtig ved dets Stigen, maae man nøie agte paa følgende Regler:

Staaer Barometret højt, og det falder langsomt i 3 à 4 Dage til en Højde af 27 à 26 Tom., eller saa Linier derover, og det under mildt og stille Vejr, faaer man vist Nedbør af Regn eller Sne, som varer i nogle Dage; men staaer Barometret højt og det falder hastigt til denne Højde i et Døgn eller mere, da kommer vel og Nedbør, men ej meget eller langvarigt, saasom det da snart stiger igien og lover got Vejr.

Indfalder tillige stærk Blæst, naar Barometret hastig falder, plejer der dog at blive Opholdsvejr, og Barometret stiger da saasnart Blæsten ophører.

I stærk Blæst pleier Barometret at falde, men med den Forskiel, at dets hastige Fald skeer under Blæsten og medens den varer, men ved dets langsomme Fald ved Slutningen deraf, og ved den Tid Barometret vil stige igien.

Naar Barometret staaer lavt ved 26 Tom. eller noget derover indtil 27 Tom., men begynder at stige langsom i 3 eller 4 Dage, og Barometret, uagtet der skeer Nedbør 1ste og 2den Dag, dog bliver ved at stige 7, 8 à 9 Linier eller flere, da kan man ei allene vente smukt Vejr, men og at samme vil vedvare 8 à 14 Dage; men stiger det paa lige Maade uden nogen Nedbør i de første Dage, pleier det Opholdsvejr, som da paa følger, ikke at være af saa stor Varighed.

Begynder et lavt staaende Barometer hastig at stige til forommeldte Højde, er det gode Vejr, det synes at spaae, ikke af nogen Varighed.

Naar

Naar det under et saadant Barometers langsomme Stigende, som tilførn er omtalt, har været smukt og klart Vejr i 8 à 14 Dage, og Barometret begynder at falde hastig til 27 à 26 Tom. eller et Par Linier derover, saa skal dog ikke gjerne mærkes nogen Nedbør, i det mindste ikke i Mængde, thi det plejer da lige saa hastig at stige igjen, og lover da nogle Dages Ophold; men derpaa maa man desstofnarere vente dets Fald, som, naar det skeer nogenledes langsomt, ikke endes uden Nedbør.

Hvo som ønsker at læse noget udførligere om alt dette, kan finde det i en Afhandling af Prof. Melander-hjelm i den svenske Huusholdnings-Journal for Decbr. 1780, hvoraf jeg har taget saa meget som jeg finder overeensstemmende med mine egne Jagttagelser, dog har jeg tillige mærket, at ogsaa disse Regler have deres Undtagelser, især Vaar og Høst, som jeg før har sagt; thi da kan det ofte regne med højt Barometer, besynderlig naar Vinden staaer af N og NO. Om Sommeren, især Begyndelsen af samme, kan Barometeret i klart Vejr staae temmelig lavt, naar der er Sne i Luften, og samme falder, om ikke i det Lave, saa dog paa de øverste Fjeld-Loppe, men dog aldrig saa lavt, som i lige Begivenhed, Vaar og Høst. Gaaer Vinden om til NV, stiger Barometret meget højt, endog i stærkeste Blæst, naar det ellers plejer at falde; og endskjønt dets Stigen da skeer meget hastig, plejer dog klart og bestandigt Vejr følge derpaa, fordi denne Vind renser Luften fra Taage og Regn.

4.

Luftshuer, sædvanlige og usædvanlige.

Om Nordlyset har jeg allerede meldt § 2 i den 16 Rubrique.
1ste Bind.

At Regnbuen ogsaa kan sees om Vinteren, har jeg havt nogle Exempler paa, saasom 1788 og 1790, begge gange den 1 Januar, og begge gange fulgte derpaa et alt for mildt Vintervejr, til Hinder for Bondens Kjørsel og Førsel. Et par gange har jeg ogsaa seet Regnbuer af Maanen i N om Aftenen, saasom 3 og 8 Octbr. 1789, da man havde seet Regnbuen af Solen om Dagen, dog have hine kun svage Couleurer imod disse. Et Segment af en Regnbue med dobbelte Couleurer, har jeg engang seet om Sommeren. En besynderlig Regnbue saaes den 23 Junii 1788 i SO om Aftenen, ret som en Jld-Støtte, til Anseende nogle Allen breed, og allene med røde og gule Couleurer.

Sol-Hav for og efter Solen sees her som andensteds, sjønt ej saa jævnlig som ved Sø-Kysten, hvor jeg engang tog en Fortegnelse derpaa, som jeg her vil meddele:

1768 den 18 Julii bag efter Solen, lod sig see imellem Nyemaane og første Qvarteer, hvorpaa fulgte klart Vejr af VNV og NV.

1769 den 12 Martii for og efter Solen, 5 Dage efter Nyemaane, hvorpaa fulgte regnagtigt Vejr af S og V.

1772 den 13 Maj baade for og efter Solen, 3 Dage efter første Qvarteer, hvorpaa fulgte først Taage i 4 Dage, siden klart Vejr.

1774 den 23 Julii først bag og sirax efter for Solen, 4 Dage efter Fuldmaane, derpaa regnagtigt Vejr.

1776 den 18 Februar efter Solen, Dagen for Nyemaane, hvorpaa fulgte mestendeels klart Vejr.

1777 den 18 Februar baade for og efter Solen, 4 Dage for første Qvarteer, derefter klart Vejr nogle Dage.

1778 den 6 Martii for og efter Solen, 5 Dage efter Nyemaane, derefter nordlig og klar Luft i nogle Dage.

Af Ringe om Solen finder jeg disse antegnede som de mærkeligste.

I Februar 1786 saaes et Par gange Vi-Sole, og den 1 Martii en lys Støtte ved Solens Nedgang, hvorpaa fulgte bestandigt klart Vejr med liden Sne. Den 28 April samme Aar en stor Ring om Solen, mørkebrun med gul Rand, derpaa Sne.

1788 den 20 Junii en henved 20 Grader stor Sol-Ring, ligeledes mørk og couleuret i Randen, som varede længe, og saaes atter den 15de i samme Maaned, hvorpaa fulgte langvarig Tørke.

1789 den 17 August lod sig en ligesaadan Sol-Ring see, med paafølgende godt og mestendeels klart Vejr.

Ringe om Maanen ere ikke usædvanlige i Winter og Vaar-Maanederne, og sees da enten som en couleuret Rand tæt ved Maanen, eller som store Cirkler der kan indtage hele 40 Grader af Himmelen, og hvori Maanen er Centrum. Disse sidste, som jeg her egentlig taler om, lade sig see paa 3de Maader, enten som en lys og rund Sne-Skye, der omringer Maanen, naar Himmelen ellers er klar, eller som en himmelblaa og klar Skive, der har Maanen staaende i Midten, naar Himlen ellers er bedækket af lyse Skyer, som er det sædvanligste, men undertiden igien som en lys Ring, uden og inden til omgiben af den blaa og klare Himmel. Disse store Ringe betyde altid bestandigt mildt og roligt Vejr, og indtræffe ved Maane-Skifterne, især første Qvarteer, som sees af følgende Fortegnelse.

1767 den 28 Januar, Dagen efter første Qvarteer.

- 1770 den 27 Decbr., 2 Dage efter første Qvarkeer.
 1771 den 24 Januar, just i første Qvarkeer.
 1773 den 6 Decbr., 4 Dage efter sidste Qvarkeer.
 1777 den 16 Martii, just i første Qvarkeer.
 1779 den 28 Martii, 3 Dage efter første Qvarkeer.
 1784 den 31 Januar, Dagen efter første Qvarkeer,
 og ligeledes den 25 Decbr., 6 Dage efter
 første Qvarkeer.

Andre mere usædvanlige Luftsyner ere de saa kaldte
 Chasma om Vinteren, da Himlen aabner sig og ud-
 sender et Lys, der gjør Natten som til den klare Dag,
 men strax forsvinder. Et saadant saaes her 1788
 den 26 October og ligeledes den 2 November.

Ild=Rugler har man i min Observations-Tid
 nogle gange seet flyvende i Luften om Aftenen, som dog
 ikke er saa usædvanligt; som den blege men meget blans-
 ke Lys=Straaale, som her saaes høj lys Dag Kloffen
 10 Formiddag, og skjød sig skraas ned fra Himmelen
 til Jorden. Dette, som jeg hverken før eller siden har
 seet, indtraf den 20 Maj 1786, og havde langvarig
 Lærke i Følge med sig den hele Sommer. Til Luftsyner
 kan jeg og henregne de Skyer af en heilig brun og mørk
 Farve, som jeg mærkede i NV den 13 Maj 1782,
 hoorpaa fulgte koldt og regnagtigt Vejr den hele Sommer.

Med Jordkjælv plejer ofte at følge visse Luftsy-
 ner, saasom Ild og Blinken i Luften, en blodrød Him-
 mel og deilige, hvorfor jeg ogsaa paa samme vil her
 give en kort Fortegnelse.

1780 den 25 Sept. ved Kloffen 3 om Morgen
 indtraf en temmelig stærk Rystelse, som va-
 rede nogle Minuter, gik, som det syntes,
 fra SO til NV, og gav tilsidst en Hvinen
 fra sig, paa nogle Steder blev og Ild seet i
 Luften, hoorpaa faldt mildt Vejr og en tem-
 melig vedvarende Regn.

1785 den 25 Nov. Klokken 4 om Morgenens indtraf ligeledes Jordskjelv med Rystelse og stærk Blæst, hele Himmelen var rød, og Barometret faldt fra Morgen til Aften $2\frac{1}{2}$ Linier, og til efterfølgende Dags Middag 5 Linier. Den 18de i samme Maaned havde man forud hørt en meget stærk Blæst, som en Orcan.

1786 den 31 Julii Klokken 5 om Morgenens hørt et temmeligt stærkt Jordskjelv med Brag i Luften, hvoraf Folk opvognede. Det samme blev i Flekkefjord, som ligger vesterligere, allerede fornummet den 30te Klokken 7 om Morgenens, og i Sende i Øvre-Tellemarken Klokken 4 om Morgenens den 1 August. Barometret stod paa Eger temmelig lavt, nemlig paa 27 Tom. 4 Linier, og faldt til efterfølgende Dags Morgen $1\frac{1}{2}$ Linie. I Flekkefjord var den tilforn faldet til den mindste Højde, som det der havde hørt det hele Aar, nemlig til 27 Tom. 3 Linier.

Samme Aar den 31 Decbr. Klokken 5 Eftermiddag indtraf et kiendeligt Jordskjelv i og omkring Christiania. I Venedig saavel som Rimini i Italien havde man nylig tilforn, nemlig den 24 til 26, hørt adskillige stærke Stød. Her stod Barometret samme Tid højt, nemlig paa 28 Tom., men faldt et Par Linier til anden Dags Morgen.

1790 den 2 Februar silde om Aftenen hørt et stærkt Skrald og Lyd, som det man Nordenfjelds kalder Bejrbriist (see mine forrige Udtoget af meteorologiske Jagttagelser) som jeg formoder at være det Slags Jordskjelvs Scheuchzer taler om, der ikke sætter Jorden men Luften i Bevægelse. Derpaa fulgte strax Tøe-

vejr og Vind, og Barometret, som samme Dag havde steget 2 Linier, befandtes Morgen en Kamlen med Kystelse, Barometret blev uden Forandring, men derpaa fulgte dog Regn og Blæst; Lynild og Regnbuer i Luften lode sig og tilsyne.

1791 den 21 Januar hørtes ved Kloffen 5 om Morgen en Kamlen med Kystelse, Barometret blev uden Forandring, men derpaa fulgte dog Regn og Blæst; Lynild og Regnbuer i Luften lode sig og tilsyne.

5.

Usædvanlige Tildragelser.

I.) Med Menneſker, fornemmelig i Henseende til de iblant dem grasserende Sygdomme, hvortil hører, at der 1780 gif Smaakopper i Svang om Sommeren, ligesom Kighoste om Høsten, som begge bortrykkede mange. Den catharralske Feber, som 1782 grasserede over hele Europa, blev ogsaa her fornummet, men op-hørte snart. 1783 gif megen Djen-Svagbed, Snue, Hoste og Kulde-Feber i Svang, som kom ofte igjen og tog meget paa Kræfterne, men var sjelden dødelig. Den dybe Sneer Maret tilforn i November og December, som blev hele Vinteren liggende, samt de dermed følgende kolde Nordensvinde, syntes at være Aarsagen dertil. En Sygdom yttrede sig om Vaaren, hvorved det ganske Legeme ophovnede, og kom nok af samme Aarsag, men var ikke dødelig. En temmelig stærk Koldfeber og tør Værk grasserede om Vaaren 1784, og det meste af Sommeren. 1785 gif i Martii og April Smaakopper og Meslinger, tildeels ogsaa Forraadnelses-Feber, i Svang, og i August Blodgang, meest iblant Børn, af hvilke en stor Deel døde. Det samme skeede 1786 i August, da Blodgangen kom igjen og henrykkede mange, helst Børn. Denne Sygdom syntes være en Følge af den bestandige Tørke, og den ligesaa bestandige Regn,

som

som fulgte derpaa. 1788 om Vaaren grasserede hidsig Feber, hvoraf nogle døde pludselig, ligeledes Smaakopper. 1790 udmærkede sig October, November og December med stærk Soot, som en halv Forraadnelses-Feber, deels og med Durkløb, hvoraf dog faa døde. Vinden var samme Tid meest nordlig og østlig med klart og maadeligt Frostvejr. Samme Sygdom continuerede ogsaa i Januar og Februar 1791.

2.) Med Vexter. Allerede den 9 Maj 1781 saaes Leer-Girlen (Tuffilago) i Blomster. 1782 den 4 Martii spiste man Bække-Karse, Cardamine pratensis, og den 4 Maj begyndte Auriklerne at blomstre i Havenne, nu vare ogsaa Viola Canina og Ranunculus aqvaticus udsprungne. Men det milde Vejr i Martii med paafølgende Kulde i April forarsagede, at mange Frugttræer gif ud. 1784 vorte en usædvanlig Mængde Klever, helst den røde, paa alle Enge. I September 1785 begyndte Rosen- og Kirsebær-Træerne at blomstre paa ny. Den 24 April 1786 var Ornithogalum luteum udsprungen i Blomster. Angaaende Frugtbarheden, da var 1782 et meget ufrugtbart Aar, 1783 et temmelig frugtbart, men 1784 mindre formedelst den idelige Afvexling af Varme og Nattekulde. 1785 frøs Erter og fine Urter bort i August. 1786 var frugtbart paa Have- og Træ-Frugter, og havde ligeledes blevet det paa Korn, hvis ikke Regnen havde fordærvet meget deraf ved Indhøstningen. 1787 havde man Nattekuld den hele Sommer, som beskadigede meget Korn, især ved indfaldende Frost den 14 og 15 September. Allerede den 15 Aug. frøs Kornet bort i Østerdalen. 1788 var et frugtbart Aar med tidlig Indhøstning. 1789 ligeledes frugtbart, da Vejret var varmt Nat og Dag, men det fugtige Vejr i September forarsagede, at meget Korn groede paa Størene. 1790 havde man en idelig Afvexling af

Solstin og Regn, derover lagde sig adskillige Blads-Luus paa Korn, Humle o. s. v., som fordærvede meget, paa nogle Steder stod det ogsaa hen til Mikkelsdag, og maatte skæres grønt. 1791 var derimod et almindeligt frugtbart Aar.

3.) Med fireføddede Dyr. I min Observations-Tid har Lemænd nogle gange ladet sig see, men ingen Tid meer end 1781, hvorpaa fulgte et ubetimet Vejr om Vaaren 1782, og saa liden Varme om Sommeren, at det meste Korn blev skaaret grønt og umodent. 1789 saaes ligeledes mange Lemænd i Stovene om Høsten, hvorpaa fulgte ondt Vejr med megen Regn og liden Sne, Høsten og Vinteren igjennem, samt Ufrugtbarhed Aaret efter, i det mindste paa nogle Steder. 1783 indfandt sig en Mængde Mark-Muus, som fordærvede meget Korn først paa Størene, og siden i Husene, hvor det vrimlede af dem. 1788 om Vaaren grasserede Doversild hos Heste, hvoraf mange døde. 1790 yttrede sig en besynderlig Sygdom hos Hunde, hvoraf mange døde, ligeledes hos Kæve og Ulve, af et Slags Skab, som gjorde Skindet udueligt. Dette Aar var ikke heller sundt for Mennesker.

4.) Med Fugle. At Gaulen (Anas Bernicla) ankommer i Flokke om Vaaren, og flyver her forbi nordad, ligesom Graagaasen, har jeg i min Beskrivelse over Eger tilføit; den er og i disse Aaringer nogle gange seet, endog først i April, hvorimod Graagaasen ej plejer at komme førend ved Korsmesse, i Begyndelsen af Maj. Ved Uvejr og Storm i Havet søge visse Sæ- og Hav-Fugle her deres Tilflugt, saasom 1789 i December, da et Par Ritsfer (Larus Bitfa) gik ind i Husene og bleve tagne levende. Ellers sees den og ofte at flyve hid op om Sommeren, maaskee for at lægge sine Egg i Vandene. Ved samme Anledning sees og Svartanden, Lomvien, Søungen, den lille Skore

og flere, hvorimod visse Land-Fugle for indfaldende Sneer og Kulde søge fra Fjeldene eller Oplandene ned i Sletten og til Gaardene, saasom Sneefugle, Siden-schwanz o. s. v. Rytter og Narsfugle gjøre det samme, og indfinde sig her nogle Aar (saasom om Vinteren 1786) i største Oversflodighed, i andre derimod i langt ringere Mængde, hvilket man tilskriver den første Sneer, som, naar den kommer med Vesten, driver dem til Oplandene, men tvertimod til Søefysterne, naar den kommer med Østen.

5.) Med Fiske. Herom er ikke meget at sige, paa et Sted, som ligger 4 Mile fra Havet. Ved Elve- og Ferskvands-Fiske falder da intet at erindre, og hvad Saltvands-Fiske angaaer, finder jeg kun dette antegnet, at 1784 gif den smaa Makreel meget oversflodig til i Christiania og Dramsffjorden, saa man kunde fiske den med den blotte Krog uden Madding; ligeledes, at Sild og Lørst blev fisket i mere end sædvanlig Mængde i Februar 1788. Da bragtes ogsaa Haastørjen (*Acipenser Sturio*) hid op fra Drammen, som en Maritet. Næge-Fiskeriet i Svølvigen, 2 Mile fra Drammen, som er det profitabelste og meest berømte paa denne Kyst, har de fleste Aar været rigt og lykkeligt nok.

6.) Med Orme og Insekter. Dertil kan henregnes, at der sidst i October 1781 saaes mange sorte Orme paa Sneen, som var Larva *Cantharidis fulcæ*, der seer ud som St. Hans Orme, men lyse ikke i Mørket. Paa Spydberg mærkedes paa samme Tid Larva *Noctuæ fuliginosæ*, et Slags sorte og lodne Sommerfugl-Larver eller Orme, som ofte lode sig see paa Sneen. (See nye Samling af Kjøbenh. Vidensk. Selsk. Skrifter 1ste Tom. S. 110.) At derpaa plejer at følge koldt og ufrugtbart Sommervejr, har jeg samme steds viist, og at det samme denne gang traf rigtig ind 1782, som var Aaret efter, kan sees af foregaaende

§. 3. 1783, først i October, blev den udsaaede Vinter-Kug paa endeel Steder fortæret af den graa Have-Snegl (*Limax agrestis*). Huussluen var og i dette Aar den hele Sommer og Høst igjennem til ikke mindre Plage end Heden, som var meget stor. De brune Sommerfugle (*Papilio Urticæ*) ere de første man seer om Vaaren, og disse lode sig allerede tilsynne den 13 Febr. 1781. At de smaa Myhanker (*Tipula regelationis*) kan i Løvejr lade sig see paa Sneen, er den 1 November 1785 og oftere bemærket. Med de smaa Sneelopper (*Podura nivalis*) har det sig ligeledes, da de ofte sees hoppende paa Sneen. I Junii Maaned 1786 saaes efter Professor Wilses Beretning *Phalæna Graminis* eller dens Larve, at have gjort Skade paa Græsset ved Fridrichshald og Oddevald, saa at visse Engstykker bleve gule og Græsset fortørret, men blev ikke her bemærket, saavidt mig er bitterligt. Hvad Skade denne Orm gjorde paa Græsset i U-Marene fra 1740, og i hvilken Mængde den da indfandt sig, er ellers bekjendt og endnu i frisk Minde. Infusions-Dyret, (*Cercharia viridis*) som foraarsager den grønne Hinde paa staaende og raaddent Vand, fik 1790 en rød Farve, og gjorde Vandet i en Fiskedam rødt som Blod, hvorom kan læses mere i Naturhist. Selsk. Skrifter 2det Hefte fra 18 Side. 1791 den 24 Nov. saaes mangfoldige Regn-Orme paa den tilfrosne og med tynd Snee bedækkede Mark, hvorpaa fulgte Løvejr med stærk Regn.

